

Sultanatet Oman öppnar för omvärlden

Omans huvudstad Muscat ("gömd"). Till vänster Al Jalali-fortet som portugiserna byggde vid hamninloppet på 1600-talet. På sommaren stiger termometern upp till 50 grader Celsius. (Foto: Public Domain.)

Oman var länge ett totalt instängt land under dess förre despotiske sultan Said bin Taimurs styre (1932–1970) då landet hette Muscat och Oman. Sultanen hade förbjudit turismen, innehav av radioapparater, att cykla, och till och med något så bisarrt som att använda glasögon. Eller vad sägs om att det var straffbart att råka se honom i sina drömmar när man sov! Hans misstänksamhet mot bankerna gjorde att han bevarade sitt eget guldinnehav "under madrassen". Sant eller inte, så tyckts allting ha varit förbjudet, även resandet från inlandet till kusten och vice versa. Ett besök i huvudstaden Muscat krävde dessutom sultanens personliga tillstånd. Inga politiska yttranden var tillåtna och fängelserna var överfulla. Det förekom flera upprorsförsök, även ett mordförsök, tills hans 30-årige son Qaboos ersatte honom genom en oblodig palatskupp och den gamle försattes i exil i London där han två år senare dog och begravdes¹.

Sonen Qaboos fick sin grundläggande skolutbildning i födelsestaden Salalah och i Indien; därefter skickades han till England för att få en västerländsk utbildning av privatlärare. Senare tog han examen från officersutbildningen i elitskolan i Sandhurst, därfter han kallades hem. Hans paranoida far höll honom dock i husarrest under fem, sex år.

Det första sultanen Qaboos bin Said tog itu med efter maktövertagandet var att kväsa en marxistiskt-sydjemenitiskt influerad gerilla som ivrade att införa en självständig sunnitisk stat av Dhofarområdet i södra Oman. Det lyckades han med 1975–76 med hjälp av jordanska och iranska trupper med brittiskt flygunderstöd. Samma år ingick sultanen äktenskap med sin kusin men det slutade med skilsmässa efter bara två år.

Farhågor inför framtiden

Idag är sultanen 78 år gammal och har ingen tronarvinge. För fyra år sen behandlades han i Tyskland under åtta månader för sjukdom som inte offentliggjordes men antydde vara cancer som han också opererades för. Den 13 februari 2016 meddelades att han flugits till Tyskland för medicinsk efterkontroll – något som oroade hela det omanska folket. Inte bara för att sultanen är mycket omtyckt, utan framförallt för vad som kan komma att hända efter

¹ Numera finns kvarlevorna begravda på Muscats kungliga begravningsplats.

hans död när landets tronföljd är oklar. Sultanen har inga barn och heller inga bröder. Han har farbröder och kusiner men de uppvisar inte hans politiska kaliber och karisma. Att han inte offentliggjort sin efterträdare kan vara vist för att undvika en dynastisk fejd medan han ännu lever, anser många bedömare.

När tiden är inne kommer fem av sultanen utvalda topp tjänstemän att öppna ett kuvert² där han angivit två namn i fallande ordning som han utsett till sin efterträdare i händelse av att den kungliga familjen inom tre dagar kunnat enas om en efterföljare. Men som det ser ut idag finns ingen självklar tänkbar kandidat att räkna med.

Till framtidens farhågor hör också tanken på att den unga generationen inte självklart förväntas acceptera en så stor maktkoncentration som sultanen haft och har, och därför kan komma att göra anspråk på mer demokrati. Kanske kan också gamla ouppfyllda drömmar om att återupprätta ett imamat väckas till liv av islamister?

2005 greps ett hundratal misstänkta islamister. Ett trettiotal dömdes för att ha försökt störta regeringen, men de benådades senare. Upprorsmakarna tillhörde den inhemska ibadirörelsen och hade för avsikt att införa en strikt islamisk stat för att sultanen enligt deras utsaga tagit alltför mycket intryck av västerländska värderingar.

I tvåhundra år har Said-dynastin styrt Oman där en vald imam haft olika grader av självstyre under sultanen. 1954 gjorde imam Ghalib bin Alis rebellstyrkor uppror och deklarerade det centrala norra Oman självständigt. Utbrytningsförsöket varade i fem år men slogs till slut ned av sultanens styrkor med brittiskt flygunderstöd. Imamen gick i exil till Saudiarabien och dog där 2009 96 år gammal. Om en imamatdröm ännu lever kvar, kommer det säkerligen att poppa upp vid Omans nästa ledarskifte om kris uppstår.

Oman håller sig politiskt neutralt och har normala förbindelser med Iran samtidigt som det är allierat med Storbritannien och USA³. Man kan säga att Oman upprätthåller en balans mellan västvärlden och Iran. Qaboos fredspolitik har gjort Oman till en av de mest stabila länderna i arabvärlden som annars ständigt skakas av krig och kriser. Att många idag oroar sig för Omans framtid efter sultanens bortgång är helt förklarligt. Vem är kapabel att bära hans mantel?

*Hans majestät Sultan Qaboos bin Said al Said.
(Officiellt porträtt.)*

² Av säkerhetsskäl ligger ett kuvert i det kungliga palatset i Muscat och ett annat kuvert i ett palats i Salalah, innehållande samma namn.

³ Gemensamt försvarsavtal undertecknades senast med Storbritannien (2019) respektive ramavtal med USA (2018).

Rekordartad modernisering

Sultan Qaboos är ovanligt älskad av sitt folk trots att han är envåldshärskare. Han skapade statliga institutioner för att utveckla och förvalta Omans övergång in i en modern tid. Men han behåller personligen den fulla kontrollen av utvecklingen och därför har landets tvåkammarsparlament endast rådgivande funktion och alla beslut görs av sultanen själv. Qaboos innehar flera ministerposter och är chef för centralbanken. Han förbehåller sig också rätten att stifta och ändra lagar. Jämfört med hans fars bisarra lagar är flera av dagens lagar sympatiska. Till exempel är vita bilar populära i Oman, men de måste också hållas rena – kör man med en smutsig bil, blir det böter. Även ”iron camels” måste skötas och ryktas! (Se not 4.)

Men så har sultanen Qaboos också gjort omfattande förbättringar och moderniserat landet efter maktövertagandet 1970. Landet var i ett primitivt medeltida tillstånd utan el och vatten, inte ens gatlyktor fanns utan var och en måste bära sin egen ljuskälla. De enda transportmedlen var, utöver att gå till fots, att lasta på kamel- och åsneryggar. Många av Omans rika hade tidigare utvandrat för ett bättre liv utomlands. Nu skulle sultanen vända denna ”brain drain” och uppmuntrade omanier utomlands att återvända hem och bygga landets välfärd och ena nationen. Detta lyckades han med och Oman har blivit ett i västerländsk mening modernt land utan att ha kopierat något västerländskt såsom det skett i grannlandet Förenade Arabemiraten.⁴ Sitt första tal till nationen avslutade sultanen med orden: ”My People, my Brothers! Yesterday was lived in darkness but with God’s help a new dawn will rise tomorrow over Muscat and Oman and its people.”

Med hjälp av oljeinkomster startade sultanen ett genomgripande moderniseringsprogram. Han lät bygga flerfiliga motorvägar, hamnar, moderna sjukhus, skolor, särskilda alfabetiseringsskolor, högskolor och universitet (1986). Det råder skolplikt för både pojkar och flickor, ett vaccinationsprogram för barnen inleddes, sjukvården är gratis och omaniers livslängd har snabbt ökat.

I början av 2000-talet införde sultanen rösträtt för alla medborgare över 21 år, med undantag av polis och militär.

Gammalt och nytt i norra Oman. (Foto: Tarja Heino)

⁴ Ett annat sympatiskt dekret av Qaboos tillåter inte husbygge högre än fem våningar.

Sultanen prioriterar kultur och vetenskap

Sultanen Qaboos gynnar särskilt kultur och bildade 1987 Omans Kungliga symfoniorkester som består av medlemmar från landets egen befolkning. Han har passion för klassisk musik. 2011 lät han bygga ett operahus i huvudstaden Muscat för att höja landets status. Han skriver själv musik och spelar orgel och luta. Han lär ha många olika intressen, bland dem ridning och tennis. Han är en skicklig skytt och är stolt över det omanska skyttelagets många internationella framgångar. Hans utbildning är bred från religion till astronomi, därtill språk, litteratur och historia.

Qaboos lät bygga världens tredje största moské i Muscat. Endast Meckas och Medinas moskéer är större eftersom det inte är tillåtet att överglänsa i omfång islams allra heligaste helgedomar. Moskén blev klar 2001. Kristallkronan av Swarovski-kristaller väger åtta ton och golvet täcks av en persisk silkesmatta (21 ton)⁵ av 28 färger som över sexhundra iranska kvinnor vävde dag som natt under fyra år.

Vill man ha med sig något exklusivt och dyrt från ett besök i Oman ska man köpa Amouage parfym. 1983 bad sultanen den franska parfymören Guy Robert att skapa världens mest värdefulla parfym utan pristak. Robert gav sig ut för hitta de bästa essenserna till sitt mästerverk. Han valde en kristallklar rökelseharts och bergros och la till en blandning av eteriska oljor från liljor, jasminer, myrra, patchoul och amber. Amouage, består till 48 procent av ren parfymolja och innehåller över 120 naturliga dofter – med andra ord landets mest raffinerade traditionella essenser med touch av Tusen och en natt.

Politiska reformer dröjer

FN:s utvecklingsfond, UNDP, utnämnde år 2010 Oman till det snabbast utvecklande landet. Men mycket återstår ännu att förbättra inom de mänskliga rättigheterna, såsom press- och yttrandefrihet och kvinnornas ställning. Oppositionspartier och fria val är ännu inte tillåtna, fackliga verksamheter finns till namnet men är kraftigt beskurna för att ens kunna agera. Organisationer för mänskliga rättigheter släpps inte in att arbeta i Oman, likaså tillåts inte internationella observatörer att inspektera fångelser.

Av Omans befolkning på drygt fyra miljoner invånare är 1,8 miljoner utländska arbetare (expatriater). De flesta gästarbetarna kommer från Indien, Pakistan, Bangladesh och Sydostasien. Arbetarna rekryteras via förmedlingsagenturer som drar nytta av deras underställda samhällsrank. Till exempel betalar arbetsgivare för hushållsarbetare en bestämd avgift till agenturen som inte tillåter arbetaren byta arbetsgivare. Byggnadsarbetare saknar inflytande över sina många gånger ohyggliga arbetsvillkor med långa arbetsdagar sex dagar i veckan i extrem värme och låga löner. Byggnadsentreprenörerna struntar i lagar som skyddar arbetarna och myndigheterna blundar för missförhållanden och bristande säkerhetskontroller på arbetsplatserna.

I själva verket är inte dessa förhållanden speciellt utmärkande för Oman, utan förekommer i världens alla länder i olika former utnyttjande och bedrägedier. Också i de mest utvecklade länderna såsom i Sverige pågår en svårkontrollerad privatiseringshets av alla samhällssektorer sedan länge. I Sverige anlitas och göms svartarbetare i många företag mot otänkbart låga ersättningar. Eller som papperslösa som arbetar gratis mot mat och golv att ligga på. Den organiserade brottsligheten bygger sin verksamhet på gratisarbete som bringar luredrejare 66 miljarder kronor per år i utebliven skatt.

Arabvårens revolutionära kraftdemonstration 2011 nådde också Oman. Demonstranterna krävde inte sultanens avgång utan politiska och ekonomiska reformer. Qaboos lyssnade och lovade genast nya reformer och meddelade att regeringen planerar 50 000 nya jobb,

⁵ Mattans storlek är 4343 kvadratmeter som vävdes i sektioner och syddes ihop med osynliga sömmar. Installationen på plats tog fyra månader.

månatliga ersättningar för registrerade arbetssökande och en högre minimilön för privatanställda. Han bytte ut några ministrar och lyckades dämpa protesterna och landet gick vidare med bibehållen framtidstro.

Kort om Omans historia

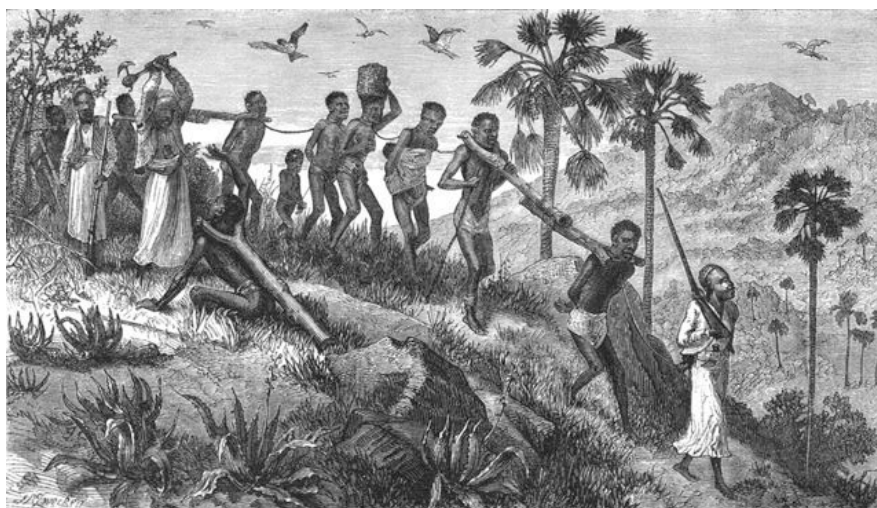
Arkeologer har hittat 125 000 år gamla stenredskap i grottor i södra och centrala Oman samt nära Hormuzsundet. Redskapen liknar dem man hittat i Afrika från ungefär samma tidsperiod. Fynden tyder på att "ut ur Afrika" rutten gått också genom Oman.

Oman tros ha fått sitt namn av en arabisk stam som flyttat till området från Uman regionen i Jemen. Omanier blev tidigt ett handels- och sjöfartsidkande folk till skillnad från sina grannländer vars nomadbefolkning livnärde sig uteslutande på boskapsskötsel eller, som Förenade Arabemiraten, av sjöröveri. Oman styrde handeln av koppar och lyxvaror som rökelse redan för 5000 år sedan. Under tusen år var Oman införlivat med Persien fram till 630-talet då islamiseringen kom att rita om kartorna. Till Kina seglade omanierna år 750.

Portugiser intog Omans kuststäder för att säkra sina sjövägar till Indien på 1500-talet men de kördes iväg på 1700-talet. Omans läge vid infarten till Persiska viken gynnade särskilt vapen- och slavhandel och på 1800-talet hade Oman blivit en stormakt, ett handelsimperium, som rådde över stora delar av Persien, Baluchistan och Zanzibar som Oman koloniserade sedan 1700-talets början.

Men genom maktkamp delades Oman i två administrativa enheter så att inlandet styrdes av en imam vars religionstyre gick i arv. Kustremsan förblev i sultanstyre ända tills landet med briterernas hjälp förenades 1959 och imamen abdikerade. Självtändigheten har varit naggad i kanterna såtillvida att Oman var ett brittiskt protektorat 1891–1971 inom vilket Zanzibar också delvis ingick.

Afrikansk slavhandel

Tillfångatagna afrikaner förs till slavmarknaden. (Public Domain.)

Slavön Zanzibar blev 1698 del av Oman som då intog ön från dess portugisiska härskare. På 1830-talet flyttade Omans härskare Said ibn Sultan sitt hov från Muscat till Stone Town. Han etablerade ett arabiskt elitstyre på ön och anlade där stora kryddnejlika plantager med hjälp av slavbetare. Efter Sultans död delades Oman och Zanzibar i två styrområden så att hans ena son blev sultan på ön och den andra sonen sultan i Muscat.

Enligt islam är alla människor i princip fria och Guds slavar, men en del människor är både Guds och människors slavar samtidigt. Därför ingår slaveri i Guds ordning, och särskilt

inom islams tidiga historia⁶. Men en sann muslim får endast förslava otrogna som vägrat konvertera till islam. Dessa "fiendligt" otrogna bör kuvas och vad kan vara bättre än att göra dem till slavar inom ramen för jihad (heligt krig) och tjäna på dem. Det muslimska slavsystemet blev därmed helt beroende av import/export handeln. För att ta slavar måste man kriga mot icke-troende och tillskansa sig dem som krigsbyte, vilket la grunden för den omfattande slavhandel som organiserades av araber i Östafrika.

Muslimerna kan ha högst fyra fruar enligt Koranen (4:3), men hade man slavkvinnor i hushållet hade mannen full tillgång till slavinnans kropp vilket ökade hushållsslavarnas värde genom deras dubbla nytta.

Den marockanske upptäcktsresanden Ibn Battuta besökte Dhofar vid Arabiens sydkust i Oman 1330. Han skriver att staden hade köpmän som levde på handel och de importerade ris från Indien. Hanteringen hade skötts helt och hållet av slavar. Även traktens jordbruk använde sig av svarta slavar från Östafrika.

För slavhandeln behövde man stora båtar. Omanier var skickliga på att bygga segelbåtar, *dhow*, stora nog att ha 30 besättningsmän. Dhows har varit i kommersiellt bruk ända till 1960-talet för dess utmärkta sjöduglighet och lång hållbarhet upp till hundra år.

Zanzibars fångelser användes inte för fångar. Där förvarades slavar i väntan på försäljning. Som mest passerade handeln 50- till 70-tusen slavar per år (lika många kan ha dött under den grymma människohandlingen enligt den brittiske upptäcktsresanden och missionären David Livingstone). Grottor och underjordiska tunnlar användes för att gömma slavar till dess de kunde skeppas ut från ön i skydd av mörkret. Idag kan turister besöka det gamla stenfängelset med trånga celler och föreställa sig hur rätt igenom kuslig slavhanteringen måste ha varit. Slavarne hade skeppats från fastlandet och somliga blev kvar på kryddplantagerna, andra fördes vidare till länder runt Persiska viken. Först 1896 lyckades britterna få sultan Said att underteckna ett fördrag som förbjöd slavhandeln.

Oman idag

En lantmätare på uppdrag att markera var en ny väg ska dras.

Sökandet efter olja startade på 1920-talet men kom först igång i kommersiell skala 1967 och utgör idag 75 procent av landets intäkter. Oljereserverna förväntas vara uttömda inom 30 år⁷ och därför har det blivit viktigt att söka efter andra näringar för att säkra allas rätt till fortsatta möjligheter till försörjning. I takt med att oljepriset sjunkit det senaste decenniet har

⁶ Slavhandel förekommer dock ännu i Mauretanien och i Sudan. (Och tillämpades i det självutropade IS-kalifatet som idag huvudsakligen besegrats.)

⁷ Gasreserver för inhemskt behov för hushåll och industri beräknas räcka 150 år till.

arbetslösheten bland omanier stigit i motsvarande grad. Med en så stor andel gästarbetare i landet har regeringen måst tillmötesgå det växande missnöjet som kräver åtgärder att minska omanska medborgares arbetslöshet. Sedan 20–30 år har regeringen fört kampanj, så kallad ”omanisering”, som innebär att minska andelen utländsk arbetskraft för att få omanier att stanna i landet istället för att söka arbete i grannländerna. Under 2003–2005 förlängdes inte gästarbetarnas visum som löpt ut, papperslösa filippinier och olovligt kvarstannande indier deporterades från landet, sammanlagt cirka 130 000 utläningar. Idag räknas den totala arbetslösheten ligga på 15 procent, som fortfarande anses vara för högt. Ökad omanisering skulle också minska penningutflödet till gästarbetarnas hemländer och en större andel av lönerna skulle stanna i landet.

Oljeprisets globala fall gagnar länder som köper olja men slår hårt mot Oman. Personalens löner både inom den offentliga och den privata sektorn är redan bland de lägsta i regionen. Man befärar nu en ny kompetensflykt från landet på grund av att insatserna på diversifiering uteblivit under landets korta återhämtningstid från den förra sultanens bakåtsträvande isoleringspolitik. I så fall skulle inte dessa gap kunna fyllas med nyutexaminerade som saknar arbetskompetens och erfarenheter som behövs för att driva lönsamma multinationella företag, något som landets fortsatta utveckling efterfrågar. Idag är 53 procent av alla utexaminerade från college och akademiskt utbildade arbetslösa ett år efter avslutade studier.

Regeringskabinettet överväger nu att lätta på restriktioner för utländska investeringar. Icke-omanier kommer i så fall att tillåtas äga företag utan att behöva uppfylla minimikravet på ett kapital på tre miljoner kronor. Några sakkunniga anser att det är ett desperat beslut, som att laga en kollapsad vägg med en handfull småsten. Vem vill alls satsa kapital på en oförutsägbar marknad, frågar sig pessimister?

Nu är det bråttom att bygga ut en alternativ ekonomisk bas för landet att stå på. Oman har inte bara naturresurser som olja, koppar eller fiskindustri utan hela Oman har varierande och vacker natur att dela med sig till andra genom att öppna landet för turism i större skala. Hittills har sultanen inte velat öppna landet för en turistination som skulle påverka landets kulturella särart. I en intervju på 80-talet svarade sultanen på frågan angående storskaligare turism: ”We are not ready to entertain foreign guests yet. I have seen what mass tourism can do – in Spain. We do not jeopardize our cultural identity.”

Nu tycks dock tiden vara inne. Ministeriet för turism har satt upp flera framtidsmål där särskilt två orter ingår i planeringen: Salalah vid sydkusten och Jebel Sifah nära Muscat i norr. Det kommer att investeras för nödvändig infrastruktur till att börja med. Under den första etappen ska det byggas 20 000 tre- till femstjärniga hotellrum fram till 2020. Det finns goda utsikter för 50 000 nya hotellrum de närmaste 25 åren. Insatserna förpliktigar alla att aktivt lägga grunden för en ansvarsfull och hållbar turism för att minimera de kulturella, sociala och miljömässiga konsekvenserna av en så snabb utveckling.

Endast 26 procent av de som idag arbetar inom besöksnäringen är kvinnor. Nu måste man öppna möjligheter för kvinnligt ledarskap. Det pågår statliga ansträngningar att skapa arbetstillfällen för kvinnor från lokalsamhällen. Turistnäringen är förmodligen den mest aktiva industrin i världen och därför överväger den omanska regeringen om inte turismen kunde bli en av landets huvudekonomier och där måste många fler kvinnor vara med. I en sådan plan skulle elva regioner ingå. Det ska vara företag som är beredda att ta ett socialt ansvar i den snabbt växande sektorn och skapa upplevelser för turister genom kontakter med lokalbefolkningen. Varje region kommer att lyfta fram sin egen identitet, är det tänkt.

Hittills har besökare i sultanatet ingenting annat än lovord att ge för dess variationsrika vackra natur och vänliga atmosfär som sticker ut från resten av de närliggande länderna. Omans hela kust är över 300 mil lång och den sydliga strandlinjen där Salalah⁸ ligger är 56 mil lång. Mot kvällen fylls stranden av fritidsfiskare. Det är framförallt gästarbetare som

⁸ Omans andra stad.

kommer till stranden för att fiska eller tävla i brottning och i andra sporter innan mörkret faller.

Al Dahariz South – Salalah strand efter solnedgången.

Det är idealiska stränder att bygga ut för rekreation. Området har många övergivna hus vilket förklaras av att sultanen köpt ut tomten och gett ägarna ersättning att bygga hus längre ut från stranden. Det byggs överallt vid Salalahs strand där jag semestrade. Det står fem sex hotellbyggen med några hundra meters avstånd som förenas med en lång ramp som transporterar byggmaterial mellan huskropparna. Det går tyst till eftersom allt arbete sker utan stora maskiner. Material hissas upp med rep och muskelkraft.

För att Oman snabbare ska lyckas med visionen om breddad ekonomi kommer också fiske, oljebaserade industrier och IT frigöra landets ekonomi från oljeberoende. Det blir aktuellt att införa mervärdeskatt för varor och tjänster, kanske med tre procent till att börja med för att sedan öka den till fem procent som de andra Gulfstaterna har. Att också satsa på inhemsk matproduktion skulle förminska importbehovet. Huruvida alla dessa åtgärder åsidosätter den 1988 påbörjade omaniseringen återstår att se, för som det är nu, måste mycket göras idag om man ska se resultat imorgon.

Man får bara hoppas på att sultan Qaboos hälsa består, för en regeringskris i Oman skulle inte kunna komma på en olämpligare tidpunkt.

Text och bildval: Tarja Salmi-Jacobson, 2019